

20 Yanvar - xalqın milli mücadilə və müstəqillik simvolu

Azərbaycan xalqının tarixinə Qanlı Yanvar faciəsi kimi daxil olmuş 1990-cı il 20 Yanvar hadisələrindən 20 il keçir. SSRİ-nin hərbi maşınının həmin gün Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi vəhşi terror aktı insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi bəşər tarixində qara səhifə kimi əbədi həkk olunub. Milli azadlıq, ölkəsinin ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə qalxmış dinc əhaliyə divan tutulması, kütləvi terror nəticəsində yüzlərlə günahsız insanın qətlə yetirilməsi və yaralanması totalitar sovet rejiminin süqutu ərəfəsində onun cinayətkar mahiyyətini bütün dünyaya bir daha nümayiş etdirdi. Sovet Ordusunun böyük bir qisminin, xüsusi təyinatlı bölmələrin və daxili qoşunların Bakıya yeridilməsi görünməmiş vəhşiliklə müşayiət edildi. Kommunist diktaturası Çexoslovakiyaya, Macarıstana, Əfqanıstana qarşı həyata keçirdiyi hərbi müdaxiləni hətta o zamankı Sovet İttifaqının müttəfiq respublikalarından biri olan Azərbaycanda da təkrarlamaqdan çəkinmədi. Həmin vaxt Azərbaycan elə SSRİ rəhbərliyindəkilərin təhriki və himayəsi ilə qonşu Ermənistanın da təcavüzünə məruz qalmışdı. Belə ki, sovet rəhbərliyi nəinki münafiqin qarşısını almaq üçün qəti tədbirlər görməmiş, əksinə, Azərbaycana yeridilən ordu hissələrinin tərkibinə Stavropol, Krasnodar və Rostovdan səfərbərliyə alınan erməni əsgər və zabıtları, sovet hərbi hissələrində xidmət edən ermənilər, hətta erməni kursantlar da daxil edilmişdi. Bakıya yeridilmiş qoşun kontingentinə, - bəzi məlumatlara görə, onun sayı 60 min nəfərə çatırdı, - “doyuş tapşırığını” yerinə yetirmək üçün möhkəm psixoloji hazırlıq keçmişdilər: “Sizi Bakıya rusları müdafiə etmək üçün gətirmişlər, yerli əhali onları vəhşiçəsinə məhv edir; ekstremistlər Salyan kazarmalarının (Bakıda əsas hərbi qarnizonun yerləşdiyi ərazi) ətrafındakı evlərin damlarında snayperlər yerləşdirmişlər, təkcə bu ərazidə 110 atəş nöqtəsi var; binalar, mənzillər Azərbaycan Xalq Cəbhəsinin yaraqlıları ilə doludur, onlar sizi güclü avtomat-pulemyot atəşinə tutacaqlar”. Mixail Qorbaçov başda olmaqla sovet imperiyasının rəhbərliyi Bakıda “rus və erməni kartından” məharətlə istifadə etdi. Guya Bakıya qoşun onları, hərbi qulluqçuların ailələrini qorumaq, “millətçi ekstremistlər” tərəfindən hakimiyyətin zorakılıqla ələ keçirilməsinin qarşısını almaq üçün yeridilmişdi. Əslində isə bu açıq riyakarlıq, cinayətkar təxribatın baş tutması üçün ağ yalan idi. Çünki sovet rəhbərliyinin “dəlilləri” hətta həqiqətə yaxın olsaydı belə, Bakıya təcavüzə bənzər silahləndirilmiş qoşun göndərməyə ehtiyac yox idi. Ona görə ki, həmin vaxt burada daxili qoşunların 11,5 min əsgəri, Müdafiə Nazirliyinə tabe olan Bakı qarnizonunun çoxsaylı hərbi hissələri, hava hücumundan müdafiə qüvvələri var idi. 4-cü ordunun komandanlığı da Bakıda yerləşirdi. Bu azmış kimi, 1990-cı il yanvarın 19-da Mixail Qorbaçov SSRİ Konstitusiyasının 119-cu, Azərbaycan SSR Konstitusiyasının 71-ci maddələrini kobud şəkildə pozaraq, yanvarın 20-dən Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan edilməsi haqqında fərman imzaladı. Lakin SSRİ DTK-nın “Alfa” qrupu yanvarın 19-da saat 19.27-də Azərbaycan televiziyasının enerji blokunu partlatdı, respublikada televiziya verilişləri dayandırıldı. Gecə isə qoşun fəvqəladə vəziyyət elan edilməsindən xəbərsiz olan şəhərə daxil oldu və əhaliyə divan tutdu. Qorbaçovun fərmanı qüvvəyə minənədək - yanvarın 20-də saat 00-dək artıq 9 nəfər öldürülmüşdü. Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunması haqqında məlumat isə əhaliyə yalnız yanvarın 20-də səhər saat 7-də respublika radiosu ilə çatdırıldı. Həmin vaxt öldürülənlərin sayı 100-ə çatmışdı. Halbuki, Qorbaçovun Azərbaycana ezam etdiyi yüksək çinli emissarlar həyasızcasına bəyan edirdilər ki, Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunmayacaq. Əli yüzlərlə insanın qanına batmış, sonralar Nobel sülh mükafatı (?) almış Mixail Qorbaçov başda olmaqla sovet imperiyası rəhbərliyinin rəzil siması bu idi. Tanklar və BTR-lər Bakı küçələrində qarşılama çıxan hər şeyi əzir, hərbiçilər hər yanı amansız atəşə tuturdular. İnsanlar nəinki küçələrdə, hətta avtobusda gedərkən, öz mənzillərində oturduqları yerdə güllələrə tuş gəlirdilər. Yaralıları aparmağa gələn “təcili yardım” maşınlarını və tibb işçilərini də atəşə tuturdular. Bir neçə gün ərzində 132 nəfər öldürüldü, 700-dək yaralandı, 800-dən çox adam qanunsuz həbs edildi. “Şit” təşkilatı ekspertləri bildirdi: “Adamları xüsusi qəddarlıqla və yaxın məsafədən güllələyiblər. Məsələn, Y. Meyeroviçə 21, D. Xanməmmədova 10-dan çox, R. Rüstəmov 23 güllə vurulub, xəstəxanalar, “təcili yardım” maşınları atəşə tutulub, həkimlər öldürülüb, adamlar süngü-bıçaqla qətlə yetirilib. Onların arasında hər iki gözü tutulmuş B. Yefimtsev də var. “Kalaşnikov” avtomatının ağırlıq mərkəzi dəyişən 5,45 çaplı güllələrindən istifadə edilib. Həlak olanlar arasında yetkinlik yaşına çatmayanlar, qadınlar, qocalar, şikəstlər də var idi”. Qorbaçovun və ətrafındakıların “millətçi ekstremistlər” adlandırıldıqları bunlar idimi? Yanvarın 20-də artıq bütün dünya Bakıda törədilmiş dəhşətli qırğından xəbər tutdu. 20 Yanvar və Azərbaycan tarixində ondan əvvəlki faciəli hadisələr XX əsr boyu xalqımıza qarşı yeridilən düşünülmüş siyasətin növbəti təzahürü idi. Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım, sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan ərazilərinin tədricən ilhaq olunması, nəticədə ölkənin ərazisinin 125 min kvadrat kilometrə 87 min kvadrat kilometrədək azalması, sovet rəhbərliyinin havadarlığı ilə başlayan Dağlıq Qarabağ hadisələri, azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki əzəli torpaqlarından qovulması bu siyasətin mərhələləridir. 20 Yanvarla bağlı bütün qeyd edilənlərlə yanaşı onu da bildirmək lazımdır ki, bu məsələyə təkcə faciə kimi yanaşmaq lazım deyil. Belə ki, bu tarixi olay eyni zamanda Azərbaycan xalqının müstəqillik məfkurəsinin oyanışı fonunda əsl milli həmrəyliyi nümayiş etdirdi. 1990-cı ilin yanvar qırğını nə qədər faciəli olsa da, Azərbaycan xalqının iradəsini, milli azadlıq uğrunda mübarizə əzmini daha da alovlandırdı. Bu qırğına görə milyonların küçələrə çıxması və eyni məqsəd - qatillərin cəzalandırılması və Azərbaycana müstəqillik verilməsi, qırmızı imperiyanın caynağından ölkənin birdəfəlik qurtulması məqsədi uğrunda həmrəylik göstərmələri də milli

birliyin bariz nümunəsi idi. 1918-ci ildə milli mücadilə edib milli dövlət yaradılmasından sonra ilk dəfə idi ki, millət belə birlik nümayiş etdirirdi. Bu, həm də dünyaya Azərbaycan adlı bir ölkənin, bir millətin tanınması baxımından çox vacib bir hadisə idi ki, bununla da Azərbaycanın gələcəkdə dünya birliyinə müstəqil bir ölkə kimi daxil olmasının təməli qoyulurdu. Çünki 20 Yanvardan sonra erməni işğalçılarına qarşı mübarizə eyni zamanda onların havadarı olan SSRİ rəhbərliyinə qarşı mübarizəyə çevrildi. Amma təəssüflə onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonrakı ilk illərdə başları daxili çəkişmələrə, hakimiyyət hərisliyinə qarışmış səriştəsiz hakimiyyət nümayəndələri 20 Yanvar qırğınına siyasi-hüquqi qiymət verilməsi və cinayətkarların müəyyən edilməsi istiqamətində məqsədyönlü iş aparmadı. Əslində xalqı öz hakimiyyət mənafeləri naminə 20 Yanvarda gecə küçələrə səsləyən, özləri isə küçəyə çıxmayan, qaçıb gizlənən o vaxtkı müxalifət liderlərindən daha sonradan faciə ilə bağlı nə isə xeyirli işlər gözləmək də düzgün olmazdı. Təsədüfi deyil ki, faciə vaxtı onların və yaxınlarının burnu belə qanamamışdı. Çünki evlərində oturmuşdular. Qeyd edək ki, bu məsələ yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdışından sonra - 1994-cü ildə reallaşdı. Məhz ümummilli liderin məqsədli və prinsipial yanaşması nəticəsində Qanlı Yanvar hadisələrinə tam siyasi-hüquqi qiymət verildi, faciənin günahkarlarının adları açıq şəkildə dünyaya bəyan edildi... İndi Bakının ən yüksək nöqtələrindən birində hər bir azərbaycanlı üçün müqəddəs and yerinə çevrilmiş bir yer var. Bu, 20 Yanvar qurbanlarının və Ermənistanın hərbi təcavüzünə qarşı döyüşlərdə həlak olanların dəfn edildiyi Şəhidlər xiyabanıdır. Hər ildönümündə minlərlə insan Vətənin azadlığı uğrunda canlarından keçmiş Azərbaycan oğul və qızlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad etmək üçün buranı ziyarət edir. Vətən oğullarının xatirəsi ürəklərdə əbədi yaşayacaq.

İlkin